

ՀՀ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ¹²

Ֆինանսական շուկայի մասնակիցները 2007 թվականին

ՀՀ ֆինանսական շուկայի խոշորագույն մասնակիցը բանկային համակարգն է, որին բաժին է ընկնում ՀՀ ֆինանսական համակարգի ակտիվների մեծության շուրջ 91%-ը: Երկրորդը վարկային կազմակերպություններն են, որոնց բաժինը ֆինանսական համակարգի ակտիվներում կազմում է 6%: 2007 թվականի ընթացքում շարունակվել են առևտրային բանկերի և վարկային կազմակերպությունների՝ վերջին տարիներին դրսևորած կայուն աճի միտումները:

ՀՀ բանկային համակարգը 2007 թվականին

Բանկային համակարգում տարվա կարևորագույն դրսևորումներից է եղել ակտիվների և պարտավորությունների դրամայնացումը և վարկերի անմախադեպ աճը: 2007 թվականի առաջին տասը ամիսների ընթացքում դրամային ակտիվներն ու պարտավորությունները ավելացել են համապատասխանաբար 41%-ով և 51%-ով, իսկ արտարժութային ակտիվներն ու պարտավորությունները՝ 14-ական տոկոսով: Արդյունքում՝ բանկային համակարգի ակտիվների կազմում դրամային ակտիվների տեսակարար կշիռը տարվա ընթացքում ավելացել է 5 տոկոսային կետով և 31.10.2007 թ. կազմել ընդհանուրի 62%-ը: Դրամային պարտավորությունների տեսակարար կշիռն ավելացել է 7 տոկոսային կետով և կազմել ընդհանուր պարտավորությունների 51%-ը (առաջին անգամ դրամային պարտավորությունների ծավալը գերազանցել է արտարժութային պարտավորությունների ծավալը):

2007 թ. հոկտեմբերի 31-ի դրությամբ ՀՀ տարածքում գործում են 21 առևտրային բանկեր՝ 319 մասնաճյուղերով: Տարվա ընթացքում նոր բանկ չի բացվել, սակայն 2 բանկում տեղի է ունեցել բաժնետերերի փոփոխություն, ըստ որի՝ ՀՀ բանկային համակարգ են մուտք գործել լիբանանյան «Բիբլոս» և ռուսական «Տրոյկա-Դիալոգ» բանկերը: Սպասվում է նաև գերմանական «Պրոկրեդիտ» բանկի, ռուսական «Գազպրոմբանկի» և հոլանդական կապիտալով «Փոստ» բանկի մուտքը հայկական ֆինանսական շուկա:

2007 թվականի տասը ամիսների ընթացքում բանկային համակարգի ընդհանուր պարտավորություններն ավելացել են 30.2%-ով կամ 122.1 մլրդ դրամով և հոկտեմբերի վերջին կազմել 526.4 մլրդ դրամ: Պարտավորությունների ավելացմանը հիմնականում նպաստել է համախառն ավանդների և բանկերի ու այլ ֆինանսական կազմակերպությունների նկատմամբ պարտավորությունների աճը:

Ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց համախառն ավանդները (ժամկետային և ցախահանք) ավելացել են 21.2%-ով (63.4 մլրդ դրամով)՝ ի հաշիվ բանկային համակարգի դրամային ավանդների 64.1 մլրդ դրամ աճի: Արտարժութային ավանդները նվազել են 0.7 մլրդ դրամով:

Ֆիզիկական անձանց ավանդները, իրավաբանական անձանց ավանդների համեմատ, դրսևորել են առաջանցիկ աճի տեմպեր. ֆիզիկական անձանց ավանդներն ավելացել են 31.4%-ով կամ 45.1 մլրդ դրամով, իսկ իրավաբանական անձանց ավանդները՝ 11.7%-ով կամ 18.3 մլրդ դրամով:

2007 թվականի տասը ամիսների ընթացքում բանկային համակարգի ընդհանուր կապիտալն ավելացել է 25.7%-ով կամ 30.9 մլրդ դրամով և 31.10.07 թ. դրությամբ կազմել 151.0 մլրդ դրամ:

¹² Ծրագրի տվյալ հատվածում բանկային համակարգի ներգրաված ավանդների և տեղաբաշխած վարկերի վերաբերյալ ցուցանիշները կարող են շեղվել ծրագրի այլ հատվածների ցուցանիշներից, քանի որ այստեղ ներկայացված են ինչպես ռեզիդենտների, այնպես էլ ոչ ռեզիդենտների միջոցները, իսկ այլ հատվածներում՝ միայն ռեզիդենտների միջոցները:

Նույն ժամանակահատվածում կանոնադրական հիմնադրամ են համալրել 8 բանկեր՝ ընդհանուր 18.4 մլրդ դրամի չափով:

Տարվա տասը ամիսների ընթացքում համակարգն ապահովել է 19.3 մլրդ դրամի զուտ շահույթ, ընդ որում՝ նախորդ տարվա նույն ժամանակաշրջանի շահույթի մեծությունը գերազանցել է 36.6%-ով՝ պայմանավորված տնտեսության տրամադրած վարկերի արագատեմա աճի պայմաններում զուտ տոկոսային եկամուտների զգալի աճով:

Դիտարկվող ժամանակահատվածում արձանագրվել է բանկային համակարգի ընդհանուր ակտիվների 29.2% կամ 153.0 մլրդ դրամ աճ, որի 93%-ը բանկային համակարգը նախընտրել է ներդնել տնտեսությանը տրամադրվող վարկերում: 31.10.07 թ. դրությամբ բանկային համակարգի ակտիվների մեծությունը կազմել է 677.5 մլրդ դրամ: Տնտեսությանը տրամադրված վարկերի աճի տեմպը ավելի քան կրկնակի գերազանցել է ընդհանուր ակտիվների աճի տեմպը՝ կազմելով 62.0%: Ֆիզիկական անձանց վարկավորումն ավելացել է 67.4%-ով կամ 73.4 մլրդ դրամով, իրավաբանական անձանց վարկավորումը՝ 56.7%-ով կամ 64.9 մլրդ դրամով:

Տարվա հատկանշական դրսևորումներից է եղել նաև բանկային համակարգի զուտ արտաքին ակտիվների կտրուկ նվազումը (մոտ 60 մլրդ դրամով): Վերջին տարիներին առաջին անգամ բանկային համակարգի զուտ արտաքին ակտիվները կազմել են բացասական մեծություն՝ մոտ 50 մլրդ դրամ, ինչը վկայում է, որ ոչ ռեզիդենտներից (հիմնականում օտարերկրյա բանկերից) ներգրաված այդչափ միջոցները տրամադրվել են ռեզիդենտներին (հիմնականում՝ ներքին տնտեսության վարկավորմանը):

Ինչպես և նախորդ տարի, 2007 թվականին ամենաբարձրը հիփոթեքային վարկավորման աճի տեմպն էր. տասը ամիսների ընթացքում աճել է 106%-ով: Արձանագրվել է տնտեսության բոլոր ճյուղերի վարկավորման աճ: Հատկանշական է, որ վարկավորման կտրուկ աճին զուգահեռ, բարելավվել է վարկերի որակը. «ստանդարտ» վարկերի տեսակարար կշիռն ավելացել է 0.3 տոկոսային կետով և կազմել 97.8%:

Վարկային կազմակերպությունները 2007 թվականին

Վարկային կազմակերպության գործունեության լիցենզիա է ստացել երեք ընկերություն՝ «Բլես» ունիվերսալ վարկային կազմակերպություն ՍՊԸ-ն, «Զի Էֆ Սի Զեներալ Ֆայնենշլ ընդ Քրեդիթ Քոմփանի» ունիվերսալ վարկային կազմակերպություն ՓԲԸ-ն և «Ֆարմ Կրեդիտ Արմենիա» ունիվերսալ վարկային կազմակերպություն առևտրային կոոպերատիվը: ՀՀ տարածքում գործում են 20 վարկային կազմակերպություններ (39 մասնաճյուղերով):

2007 թ. տասը ամիսների ընթացքում վարկային կազմակերպությունների պարտավորություններն¹³ ավելացել են 135%-ով և կազմել 28.5 մլրդ դրամ: Աճը հիմնականում տեղի է ունեցել բանկերի (հիմնականում՝ ոչ ռեզիդենտ) նկատմամբ պարտավորությունների 9.6 մլրդ դրամ և իրավաբանական անձանցից ժամկետային փոխառությունների 3.7 մլրդ դրամ աճերի հաշվին:

Նշված ժամանակաշրջանում վարկային կազմակերպությունների ընդհանուր կապիտալն ավելացել է 40%-ով և կազմել 11.8 մլրդ դրամ: Աճին նպաստել են վարկային կազմակերպությունների կողմից ընդհանուր 2.0 մլրդ դրամի չափով կանոնադրական հիմնադրամի համալրումը և 1.7 մլրդ դրամ զուտ շահույթի ապահովումը:

Վարկային կազմակերպությունների ընդհանուր ակտիվներն ավելացել են 96%-ով և կազմել 40.3 մլրդ դրամ կամ բանկային համակարգի ակտիվների 5.9%-ը: Ակտիվների կազմում հիմնականում ավելացել են ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց վարկերը՝ ընդհանուր 18.3 մլրդ դրամով: Տնտեսության բոլոր ճյուղերում արձանագրվել է վարկային ներդրումների աճ:

¹³ Վարկային կազմակերպությունների վերլուծությունը կատարվել է 31.12.2006 թ. գործող 17 և 31.10.2007 թ. գործող 20 վարկային կազմակերպությունների ամփոփ ցուցանիշների համեմատության հիման վրա:

Ինչպես և բանկերը, վարկային կազմակերպությունները նույնպես ապահովել են հիփոթեքային վարկերի բարձր աճի տեմպ (հիփոթեքային վարկերն ավելացել են 171%-ով կամ 2.7 մլրդ դրամով):

Ապահովագրական շուկան 2007 թվականին

Դիտարկվող ժամանակաշրջանում դադարեցվել է վեց ապահովագրական ընկերությունների՝ «Ալիանց», «Էյ Էյ Էյ Ռոյալ Ինշուրանս», «Գրանդ» ՍՊԸ-ների, «Պրայվիտ Ինշուրընս», «Միկա» ՓԲԸ-ների և «Ֆինտրաստ» ԲԲԸ-ի լիցենզիաների գործողությունը: ՀՀ տարածքում լիցենզավորված ապահովագրական ընկերությունների թիվը կազմում է 9, ապահովագրական բրոքերային ընկերությունների թիվը՝ 6:

Ապահովագրական ընկերությունների պարտավորություններն¹⁴ ավելացել են 6%-ով և կազմել 2.9 մլրդ դրամ՝ ի հաշիվ ապահովագրական պահուստների ընդհանուր մեծության աճի:

Ապահովագրական ընկերությունների սեփական կապիտալը նվազել է 22%-ով և կազմել 4.7 մլրդ դրամ՝ պայմանավորված ապահովագրական ընկերությունների՝ ապահովագրական շուկայից դուրս գալու արդյունքում ընդհանուր կանոնադրական հիմնադրամի 1.6 մլրդ դրամով նվազմամբ: Ապահովագրական ընկերությունների չբաշխված շահույթի մեծությունը 31.10.2007թ. դրությամբ կազմել է 724 մլն դրամ:

Ապահովագրական ընկերությունների ակտիվները նվազել են 13%-ով և կազմել 7.6 մլրդ դրամ: Հավաքագրված ապահովագրավճարների մեծությունը դիտարկվող ժամանակաշրջանում կազմել է 3.9 մլրդ դրամ, որից մոտ 1.6 մլրդ դրամը փոխանցվել է վերաապահովագրողներին: Ապահովագրական հատուցումների մեծությունը կազմել է 827.8 մլն դրամ, որից 302.9 մլն դրամը վերաապահովագրողների բաժինն է:

Արժեթղթերի շուկան 2007 թվականին

31.10.2007 թ. ՀՀ արժեթղթերի շուկայում մասնագիտացված գործունեություն են իրականացրել 15 ընկերություններ: Դրանցից 6-ը, բացի բրոքերային գործունեության լիցենզիայից, ունեն մասնավատարմագրային կառավարման գործունեության լիցենզիա, իսկ 3-ը՝ մասնավատարմագրային լիցենզիա: Տարվա ընթացքում ՀՀ արժեթղթերի շուկայում մասնագիտացված գործունեություն իրականացնող ընկերությունների թիվը նվազել է հինգով: Դադարեցվել են «Կապիտալ Ինվեստ», «Թամրազյան և ընկերներ», «Էյ - Բի Սեքյուրիթիզ», «Գլոբալ Բոնդ», «Աերոբրոք», «Այտի Բրոկ Դիլ Տրաստ» ՍՊԸ-ների և «Պետական և կորպորատիվ արժեթղթերի կենտրոն» ՓԲԸ-ի բրոքերային գործունեության և «Էյ - Բի Սեքյուրիթիզ» ՍՊԸ-ի հավատարմագրային կառավարման գործունեության լիցենզիաների գործողությունը: Բրոքերային և արժեթղթերի պահառության գործունեության լիցենզիաներ են ստացել «Արմսվիսբանկ» ՓԲԸ-ն և «Պրոմեթեյ բանկ» ՍՊԸ-ն, ընդ որում՝ վերջինը ստացել է մասնավատարմագրային կառավարման գործունեության լիցենզիա:

Արժեթղթերի շուկայի բրոքերների/դիլերների գործունեության շրջանակներում իրականացված գործարքների շրջանառության ծավալները տասը ամիսների ընթացքում կազմել են 202.5 մլրդ դրամ, որի 98%-ը բաժին է ընկել պետական պարտատոմսերով (ներառյալ ռեպո գործառնությունները) կատարված գործարքներին:

Ներկայումս ՀՀ կենտրոնական բանկի վերահսկողության դաշտում գործում է թվով 31 հաշվետու թողարկող: Հաշվետու թողարկող ընկերություններից 2-ը բանկ են: Ընկերություններից 7-ը վարկանշվում են ՀՀ ԿԲ կողմից:

¹⁴ Ապահովագրական ընկերությունների վերլուծությունը կատարվում է 31.12.2006 թ. գործող 15 և 31.10.2007 թ. գործող 9 ապահովագրական ընկերությունների ամփոփ ցուցանիշների համեմատության հիման վրա:

2007 թ. ընթացքում տեղի են ունեցել 4 ընկերության («Շեն Կոնցեռն» ՓԲԸ, ACP «Արմենիան Քափըր Փրոգրամ», «Վալլետտա» ՍՊԸ և «Հայռուսգազարդ» ՓԲԸ) կորպորատիվ պարտատոմսերի տեղաբաշխումներ: Տեղաբաշխման ընդհանուր ծավալը կազմել է շուրջ 2.0 մլրդ դրամ:

ՀՀ արժեթղթերի շուկայի մասնակիցներ են նաև Հայաստանի կենտրոնական դեպոզիտարիան և արտարժույթի և արժեթղթերի առք/վաճառքի սակարկություններ կազմակերպող Հայաստանի ֆոնդային բորսան: Հայաստանի ֆոնդային բորսայում իրականացված գործարքների շրջանառության ծավալները տասը ամիսների ընթացքում կազմել են 1.3 մլրդ դրամ:

Ֆինանսական շուկայի այլ մասնակիցները 2007 թվականին

2007 թվականի ընթացքում ուժը կորցրած է ճանաչվել երեք գրավատների գործունեության լիցենզիան, և գրավատան գործունեության լիցենզիա է տրամադրվել յոթ ընկերությունների: Ներկայումս ՀՀ-ում գործում է 62 գրավատուն, որոնց կողմից տրամադրված վարկերի ընդհանուր ծավալը կազմել է 2.1 մլրդ դրամ, իսկ ընդհանուր ակտիվների ծավալը՝ 2.5 մլրդ դրամ:

Տարվա ընթացքում 22 արտարժույթի փոխանակման կետերի լիցենզիաները ուժը կորցրած են ճանաչվել, և արտարժույթի առք ու վաճառքի լիցենզիա է տրվել 23 արտարժույթի փոխանակման կետերի: Ներկայումս ՀՀ տարածքում արտարժույթի առք ու վաճառք իրականացնելու լիցենզիա ունեն 290 փոխանակման կետեր (ներառյալ մասնաճյուղերը):

ՀՀ տարածքում արժութային դիլերի գործունեության լիցենզիա է տրամադրված 4 իրավաբանական անձանց: Տարվա ընթացքում արժութային դիլերի գործունեության լիցենզիա է տրամադրվել «Պրոֆֆինանս» ՓԲԸ-ին, և ուժը կորցրած են ճանաչվել «Ալթոբրոք» ՍՊԸ-ի, «Գոհար Հանքարյան», «Պրիվատ Ինվեստ» ՓԲԸ-ի և «Երևան-Բրոքեր» ՍՊԸ-ի արժութային դիլերի գործունեության լիցենզիաները:

ՀՀ տարածքում գործում է դրամական փոխանցումներ իրականացնող վեց ընկերություն: Տարվա ընթացքում ուժը կորցրած է ճանաչվել «Արմենիան Էքսպրես» ՓԲԸ-ի գործունեության լիցենզիան, իսկ 4 ընկերությունների («Էլվեր» ՍՊԸ, «Փարվանա վճարահաշվարկային կազմակերպություն» ՓԲԸ, «Տանդեն Փեյմինթս» ՍՊԸ, «Թել Սել» ՓԲԸ) տրամադրվել է գործունեության լիցենզիա:

ՀՀ ֆինանսական շուկայում գործունեություն է ծավալում նաև վճարային գործիքներ և վճարահաշվարկային փաստաթղթերի պրոցեսինգ և քլիրինգ իրականացնող երեք կազմակերպություն՝ «Արմենիան Քարդ» ՓԲԸ-ն, «Թել Սել» ՓԲԸ-ն և «Տանդեն Փեյմինթս» ՍՊԸ-ն, ընդ որում՝ վերջին երկուսին լիցենզիա է տրամադրվել 2007 թվականին:

Բանկային համակարգի 2008 թվականի զարգացումների կանխատեսումը

Ըստ կանխատեսումների՝ 2008 թ. կշարունակվեն բանկային համակարգում վերջին տարիներին դրսևորված զարգացումները. կարծանագրվի կապիտալի, պարտավորությունների և ակտիվների աճ:

Հաշվի առնելով 2007 թ. բանկային համակարգի զարգացումները (2007 թ. բանկային համակարգն ապահովել է վարկերի անմախաղեպ աճ) և միջազգային փորձը (ըստ որի՝ զարգացող երկրներում վարկավորման ծավալների կտրուկ աճի դեպքում այդ միտումը 3-4 տարի պահպանվում է)՝ 2008 թ. բանկային համակարգի ամփոփ ցուցանիշների կանխատեսումներն իրականացվել են երեք սցենարով՝ իրատեսական, վատատեսական և լավատեսական:

2008 թ. կանխատեսվում¹⁵ է բանկային համակարգի ընդհանուր կապիտալի մոտ 70 մլրդ դրամով աճ (վատատեսական սցենարով՝ 60 մլրդ դրամով, լավատեսական սցենարով՝ 75 մլրդ դրամով):

2008 թ. բանկային համակարգի զուտ շահույթի մեծությունը 41%-ով կգերազանցի 2007 թ. զուտ շահույթի մեծությունը՝ կազմելով մոտ 34 մլրդ դրամ (վատատեսական սցենարով՝ 30 մլրդ դրամով աճ, լավատեսական սցենարով՝ 37 մլրդ դրամով): Շահույթի աճը գերազանցապես կպայմանավորվի վարկային ներդրումներից տոկոսային եկամտի աճով:

2008 թ. կանխատեսվում է բանկային համակարգի ընդհանուր պարտավորությունների մոտ 230 մլրդ դրամով աճ (վատատեսական սցենարով՝ 150 մլրդ դրամով, լավատեսական սցենարով՝ 285 մլրդ դրամով):

Աճը հիմնականում կպայմանավորվի ավանդների մոտ 100 մլրդ դրամ կանխատեսվող աճով¹⁶՝ գերազանցապես ի հաշիվ ռեզիդենտների ավանդների աճի (վատատեսական սցենարով՝ 77 մլրդ դրամով աճ, լավատեսական սցենարով՝ 120 մլրդ դրամով) և ոչ ավանդային պարտավորությունների 130 մլրդ դրամ աճով՝ հիմնականում ի հաշիվ արտաքին աղբյուրներից ներգրաված միջոցների աճի (վատատեսական սցենարով՝ 73 մլրդ դրամով աճ, լավատեսական սցենարով՝ 165 մլրդ դրամով):

2008 թ. կանխատեսվում է բանկային համակարգի ընդհանուր ակտիվների մոտ 300 մլրդ դրամով աճ (վատատեսական սցենարով՝ 210 մլրդ դրամով, լավատեսական սցենարով՝ 360 մլրդ դրամով):

Բանկային համակարգի ակտիվների աճի կանխատեսումը պարտավորությունների և կապիտալի սպասվող աճի արդյունք է: Ակնկալվում է, որ ակտիվների ավելացված միջոցների մոտ 75%-ը կտեղաբաշխվի վարկային ներդրումներում, ըստ որի՝ վարկային ներդրումների աճը կկազմի մոտ 225 մլրդ դրամ (վատատեսական սցենարով՝ 155 մլրդ դրամ, լավատեսական սցենարով՝ 265 մլրդ դրամ):

¹⁵ Այս բաժնում կատարված կանխատեսումների համար հիմք են հանդիսացել.

- առևտրային բանկերի կողմից ներկայացված ռազմավարական ծրագրերը, դրանց ամփոփման և վերլուծության հիման վրա տրված փորձագիտական գնահատումները,
- վերջին տարիներին բանկային համակարգում դրսևորված և արդեն իսկ ձևավորված միտումները,
- 2007թ. բանկային համակարգի առանձնահատկությունները, 2008թ. այդ առանձնահատկությունների պահպանման և նորերի ի հայտ գալու հավանականությունները,
- 2008թ. տնտեսության իրական հատվածի կանխատեսվող զարգացումների ազդեցությունը 33 բանկային համակարգի ամփոփ ցուցանիշների վրա:

¹⁶ Որպես ավանդների աճի գնահատման հիմնական գործոններ են ընդունվել վերջին ժամանակաշրջանում առանձին բանկերում ձևավորված ավանդների աճի, ազգաբնակչության եկամուտների աճի, ժամկետային ավանդների տոկոսադրույքների միտումները, բանկերի կողմից ավանդների նկատմամբ դրսևորվող պահանջարկը, ֆիզիկական անձանց ավանդների երաշխավորման համակարգի նկատմամբ բնակչության զգայունության աստիճանը և այլն: